

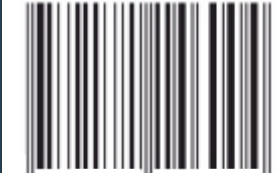
BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI ILMIY AXBOROTI

Научный вестник Бухарского государственного университета
Scientific reports of Bukhara State University

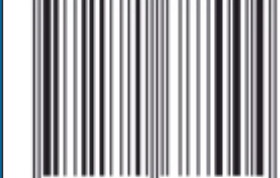
1/2024

E-ISSN 2181-1466

9 772181 146004

ISSN 2181-6875

9 772181 687004

@buxdu_uz

@buxdu1

@buxdu1

www.buxdu.uz

1/2024

BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI ILMIY AXBOROTI
SCIENTIFIC REPORTS OF BUKHARA STATE UNIVERSITY
НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК БУХАРСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА

Ilmiy-nazariy jurnal
2024, № 1, yanvar

Jurnal 2003-yildan boshlab **filologiya** fanlari bo'yicha, 2015-yildan boshlab **fizika-matematika** fanlari bo'yicha, 2018-yildan boshlab **siyosiy** fanlar bo'yicha, **tarix** fanlari bo'yicha 2023 yil 29 avgustdan boshlab O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar Vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasining dissertatsiya ishlari natijalari yuzasidan ilmiy maqolalar chop etilishi lozim bo'lgan zaruriy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

Jurnal 2000-yilda tashkil etilgan.

Jurnal 1 yilda 12 marta chiqadi.

Jurnal O'zbekiston matbuot va axborot agentligi Buxoro viloyat matbuot va axborot boshqarmasi tomonidan 2020-yil 24-avgust № 1103-sonli guvohnoma bilan ro'yxatga olingan.

Muassis: Buxoro davlat universiteti

Tahririyat manzili: 200117, O'zbekiston Respublikasi, Buxoro shahri Muhammad Iqbol ko'chasi, 11-uy.

Elektron manzil: nashriyot_buxdu@buxdu.uz

TAHRIR HAY'ATI:

Bosh muharrir: Xamidov Obidjon Xafizovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bosh muharrir o'rinbosari: Rasulov To'liqin Husenovich, fizika-matematika fanlari doktori (DSc), professor

Mas'ul kotib: Shirinova Mexrigiyo Shokirovna, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Kuzmichev Nikolay Dmitriyevich, fizika-matematika fanlari doktori (DSc), professor (N.P. Ogaryov nomidagi Mordova milliy tadqiqot davlat universiteti, Rossiya)

Danova M., filologiya fanlari doktori, professor (Bolgariya)

Margianti S.E., iqtisodiyot fanlari doktori, professor (Indoneziya)

Minin V.V., kimyo fanlari doktori (Rossiya)

Tashqarayev R.A., texnika fanlari doktori (Qozog'iston)

Mo'minov M.E., fizika-matematika fanlari nomzodi (Malayziya)

Mengliyev Baxtiyor Rajabovich, filologiya fanlari doktori, professor

Adizov Baxtiyor Rahmonovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Abuzalova Mexriniso Kadirovna, filologiya fanlari doktori, professor

Amonov Muxtor Raxmatovich, texnika fanlari doktori, professor

Barotov Sharif Ramazonovich, psixologiya fanlari doktori, professor, xalqaro psixologiya fanlari akademiyasining haqiqiy a'zosi (akademigi)

Baqoyeva Muhabbat Qayumovna, filologiya fanlari doktori, professor

Bo'riyev Sulaymon Bo'riyevich, biologiya fanlari doktori, professor

Jumayev Rustam G'aniyevich, siyosiy fanlar nomzodi, dotsent

Djurayev Davron Raxmonovich, fizika-matematika fanlari doktori, professor

Durdiyev Durdimurod Qalandarovich, fizika-matematika fanlari doktori, professor

Olimov Shirinboy Sharofovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Qahhorov Siddiq Qahhorovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Umarov Baqo Bafoyevich, kimyo fanlari doktori, professor

Murodov G'ayrat Nekovich, filologiya fanlari doktori, professor

O'rayeva Darmonoy Saidjonovna, filologiya fanlari doktori, professor

Navro'z-zoda Baxtiyor Nigmatovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Hayitov Shodmon Ahmadovich, tarix fanlari doktori, professor

To'rayev Halim Hojiyevich, tarix fanlari doktori, professor

Rasulov Baxtiyor Mamajonovich, tarix fanlari doktori, professor

Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Quvvatova Dilrabo Habibovna, filologiya fanlari doktori, professor

Axmedova Shoira Nematovna, filologiya fanlari doktori, professor

Bekova Nazora Jo'rayevna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor

Amonova Zilola Qodirovna, filologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

Hamroyeva Shahlo Mirjonovna, filologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

Nigmatova Lola Xamidovna, filologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

Boboyev Feruz Sayfullayevich, tarix fanlari doktori

Jo'rayev Narzulla Qosimovich, siyosiy fanlar doktori, professor

Xolliyev Askar Ergashovich, biologiya fanlari doktori, professor

Artikova Hafiza To'ymurodovna, biologiya fanlari doktori, professor

Hayitov Shavkat Ahmadovich, filologiya fanlari doktori, professor

Qurbonova Gulnoz Negmatovna, pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

Ixtiyarova Gulnora Akmalovna, kimyo fanlari doktori, professor

Rasulov Zubaydullo Izomovich, filologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

Mirzayev Shavkat Mustaqimovich, texnika fanlari doktori, professor

Samiyev Kamoliddin A'zamovich, texnika fanlari doktori, dotsent

Esanov Husniddin Qurbonovich, biologiya fanlari doktori, dotsent

Zaripov Gulmurot Toxirovich, texnika fanlari nomzodi, dotsent

Jumayev Jura, fizika-matematika fanlari nomzodi, dotsent

Klichev Qybek Abdurasulovich, tarix fanlari doktori, dotsent

G'aybulayeva Nafisa Izattullayevna, filologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

MUNDARIJA *** СОДЕРЖАНИЕ *** CONTENTS

ANIQ VA TABIIY FANLAR *** EXACT AND NATURAL SCIENCES *** ТОЧНЫЕ И ЕСТЕСТВЕННЫЕ НАУКИ

Расулов В.Р., Расулов Р.Я., Маматова М.А., Уринова К.К.	Одно-, двух и трёхфотонный линейно-циркулярный дихроизм в моноатомных слоях дихалькогенидов переходных металлов	4
Kengboyev S.A., Safarov N.M., Usmanov I.A., Babajanov J.E.	Sanoat tikuv mashinalari mokisini azotlash va borlash jarayonidan so'ng uning ichki devoridagi harorat kuchlanishi tadqiqi	12
Расулов В.Р., Расулов Р.Я., Насиров М.Х., Уринова К.К.	Матричные элементы одно- и многофотонных межзонных оптических переходов в монослоях дихалькогенидных металлов	20
Qurbonov G'.	Fazoda tekislik hamda to'g'ri chiziq tenglamalarining tatbiqlari	26
Shamsiddinova M.U.	Bir faktorli regressiyaning chiziqsiz hollarida eng kichik kvadratlar usulini qo'llash	37
Тулакова З.Р.	Внутренняя задача Неймана для эллиптического уравнения с тремя сингулярными коэффициентами	42
Rahmatov I.I., Samiyev K.A., Mirzayev M.S.	O'zbekiston iqlim sharoitida 300 kw quvvatga ega tarmoqqa ulangan quyosh fotoelektrik tizimining samaradorlik tahlili	49
Kengboyev S.A., Safarov N.M., Usmanov I.A., Babajanov J.E.	Tikuv mashinalarining moki va moki g'altagiga kimyoviy-termik ishlov berishda issiqlik kuchlanishi va deformatsiyasining tadqiqi	56
Шарипов М.З., Рузиева Д.С., Эргашева Н.М., Зокирова З.М.	Исследование оптических и магнитооптических свойств некоторых слабых ферромагнетиков	61
Niyozov E.D., Norov I.I., Razzoqov H.Q.	Avtoklavlangan yacheykali gazbeton ishlab chiqarish texnologiyasi	66
Бердимуратов Х.Т., Зарипов Р.Х., Абдухалилова М.А.	Нормативные критерии и методы применения подходящей температуры для солода	70
Esanov H.Q., Barotova M.O., Davronova A.O.	Buxoro vohasining tabiiy holda o'sadigan foydali o'simliklari tasnifi	74
Mirzayeva Sh.U., Dilliyeva M.D.	Qishloq xo'jalik mahsulotlarini saqlash texnologiyasi tendensiyalari	79
Qobilov A.M., Ikromova H.S.	Baliqchilik suv havzalaridagi tabiiy ozuqalar va ularning baliqchilikda tutgan o'rni	89
Ikromova M.L., Bo'riyev S.B., Yuldoshov L.T., Karimova M.F.	Buxoro viloyatining qurg'oq va sho'rlangan tuproqlarida g'ozada xlorellaning qo'llanilishi	94
Жалилов Ш.Н., Бахромов Б.Б., Темирова Г.Ф., Хайруллаева К.А.	Исследование физико-химических свойств мочевино-формальдегидных смол с методом ИК-спектроскопии	98

Shaxriddinov F.F., Ibragimov A.K., Vozorova B.A., Yuldashova R.G.	Oziq-ovqat mahsulotlarini vitaminlar bilan boyitish usullari	103
Бердимуратов Х.Т., Рахмонов Э.К., Абдухалилова М.А., Эркинова Г.У., Шойматова Х.К.	Анализ изменения содержания белка в солоде при замачивании ячменя	110
TILSHUNOSLIK *** LINGUISTICS *** ЯЗЫКОЗНАНИЕ		
Нигматова Л.Х.	Контрастивная лингвистика в современном языкознании	119
Bobokalonov R.R., Atoyeva G.A.	G'arb tilshunosligida til va nutq bahsi	124
Ataboyev N.B., Abdullayeva N.A.	Inglizcha va o'zbekcha diniy matnlar koprus tahlilida islomiy terminlar va iboralar tadqiqi	129
Bobokalonov R.R., Bekmurodova S.M.	Noverbal nutqning neyropsixolingvistik shartlari va sabablari	133
Bobokalonov O.O., Shamsiyeva U.I., Bekmurodova S.M.	Impact of neuropsycholinguistics on French-speaking society	139
Kuldosheva Sh.O.	Ingliz va o'zbek tillarida pretsedent nomlarning qiyosiy lingvokulturologik tahlili	145
Bobokalonov R.R., Boboqulova M.Sh.	Neyropsixolingvistika: lingvistik shaxsni xarizmalı insonga integratsiyalash	150
Mayliyeva G.B.	O'zbek va ingliz tillarida sifatning semantik xususiyatlari (T.Drayzerning "Baxtiqaro Kerri" asari 2-bobi tahlili misolida)	156
Bafoyeva N.A.	Abdulla Qodiriyning "O'tkan kunlar" romani toponimiyasining fonetik, leksik-semantik va so'z qurilishi tahlili	161
Bobokalonov R.R., Nurmatova M.F.	Ayollar nutqining lingvodidaktik xususiyatlari	168
Ruziyeva N.X.	Rate of imposition as the main factor of influencing politeness	176
Qosimova N.F., Safarova Z.Z.	Meaning, inference, and the role of maxims in connection with word stress in pragmatics	181
Sharipova D.Sh.	The place of the symbol in the system of tropics	185
Ummatkulova Ch.A.	Utilizing podcasts to enhance students' listening and speaking skills	192
Rasulov Z.I., Xikmatova Sh.U.	Milliy-madaniy xususiyatga ega til birliklari - ekvivalentsiz leksika va realiyalarni tarjima qilish usullari	198
Xolmuxamedov B.F.	Milliy korpusga bo'lgan ehtiyoj	202
Намозова К.Б.	Тўй маросимлари лексикасининг миллий-маданий хусусиятларининг ўрганилиши	207
Rahmatullayev Sh.N.	O'zlashma so'zlar asosida shakllangan antroponimlar	214
Кахорова N.N.	Reading as psycholinguistic process	218
Холматова В.Н.	Сўроқ тузилмаларнинг коммуникатив мазмунидаги силжишлар	222
Mahmudova N.R.	Gradatsiyaning pertseptiv belgilari konseptual sferada farqlanishi	227
Mehmonova Y.Ch.	Terminologik kollokatsiyalarning xususiyatlari va ularning ishlatilishi	234
Tursunov M.M., Egamova Sh.A.	"Hayot" konsepti yordamida ingliz va o'zbek frazeologik olamini tasvirlash yo'llari	239
Ataboyev N.B.	Korpus lingistikasi: korpus tahlil metodlari yordamida til leksik qatlamining boyishi tadqiqi	244
Valiyeva N.Sh.	Structural aspects of formation and development of chemical terminology	251
ADABIYOTSHUNOSLIK *** LITERARY CRITICISM *** ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЕ		
Ражабов Д.З., Жамилова Б.С.	Болалар адабиётининг моҳир тадқиқотчиси	257

Kurbonova N.R., Ikromova N.I.	Diving into meaning: a thorough exploration of Ted Hughe’s “The thought fox”	262
Kakharova M.Y.	The specific features of crossover literature	266
Khodjaeva D.I., Khametov I.R.	Coleridge essence: analysis of elements of romanticism and eco-themes	272
Latipov H.R.	In the case of love and Orifona observation	278
Mirzoyeva Y.Y.	Istiora, tashbeh va metaforalarning o‘xshash va farqli xususiyatlari tahlili (“Ming bir kecha” asari ayrim hikoyatlari misolida)	283
Rahmonova Sh.R.	O‘zbek mumtoz adabiyotida ijtimoiy faol ayollar obrazining badiiy talqini	288
Очилов Н.С.	Стилистик конвергенцияларнинг таржимада берилиши муаммолари (Оскар Уайльднинг “Дориан Грей сурати” романи мисолида)	293
Найитов Ш.А., Варотова Х.Ж.	Husayn Boyqaro va Oroqbegim	298
Авезова Д.С., Петрова Н.Е.	Псевдонимы творческих личностей	305
Niyazova M.Kh., Subxonova N.M.	Depiction of isolation in the novel “Robinson Crusoe” by Daniel Defoe	310
Jo‘rayeva M.A.	Zamonaviy o‘zbek adabiyotida nafs talqinidagi novatorlik xususiyatlari (Asqar Mahkam ijodi misolida)	315
Саидова М.Р., Петрова Н.Е.	Свободолюбивая лирика Пушкина	319
Adizova O.I.	Xalq og‘zaki ijodi – madaniyat va qadriyatlarni mustahkamlovchi vosita	323
MATNSHUNOSLIK VA ADABIY MANBASHUNOSLIK *** TEXTOLGY AND LITERARY SOURCE STUDY *** ТЕКСТОЛОГИЯ И ЛИТЕРАТУРНОЕ ИСТОЧНИКОВЕДЕНИЕ		
Omonov O.A.	“Zayn ul-arab” asarida Muhammad Hanafiy talqini	328
“NAVOIY GULSHANI”		
Axrorova Z.R.	“Nasoyimul muhabbat”da shayxlar talqini (Ibrohim Adham va Imom G‘azzoliy misolida)	332
FALSAFA VA HUQUQ, SIYOSATSHUNOSLIK *** PHILOSOPHY, LAW AND POLITICAL SCIENCES *** ФИЛОСОФИЯ, ПРАВО И ПОЛИТОЛОГИЯ		
Бафоев Ф.М.	Технологии искусственного интеллекта в исследованиях мировой политики и международных отношений	336
TARIX *** HISTORY *** ИСТОРИЯ		
Зокиров Б.Ч.	Бухоро Халқ Совет Республикасида қозилар қурултойининг ўтказилиши	340
PEDAGOGIKA *** PEDAGOGICS *** ПЕДАГОГИКА		
Niyozov A.K., Norqulova D.R.	“Kislotalar tarkibi, tuzilishi va nomlanishi” mavzusini o‘qitishda Pinbord usulini qo‘llanilishi	344
IQTISODIYOT *** ECONOMICS *** ЭКОНОМИКА		
Tursunov A.R., Axmedov A.A.	Ishlab chiqarish korxonalarida mahsulot sifatini yaxshilash	351
Жураев И.И.	Сирдарё вилоятининг иқтисодий хавфсизлигини ижтимоий-иқтисодий кўрсаткичлар доирасида таҳлил қилиш	355
QUTLOV		
Жамилова Б.С.	Раҳматилла Баракаев – 70 ёшда	360

**INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA PRETSEDENT NOMLARNING QIYOSIY
LINGVOKULTUROLOGIK TAHLILI**

*Kuldosheva Shohinabonu Otabekovna,
Buxoro davlat universiteti magistranti*

***Annotatsiya.** Tillar jamiyat madaniyati, tarixi va an'alarining aksidir. Har bir tilning o'ziga xos xususiyatlari va qoidalari bor va ularni o'rganish jamiyatni yaxshiroq tushunishga yordam beradi. Tillarning ana shunday xususiyatlaridan biri pretsedent otlarning ishlatilishidir. Pretsedent otlar matnda, nutqda yoki suhbatda ilgari ishlatilgan va yana murojaat qilingan otlardir. Ular tilning tuzilishi va ishlatilishini tushunishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu maqola ingliz va o'zbek tillaridagi pretsedent otlar, ularning qo'llanilishi va ahamiyatini o'rganishga qaratilgan.*

***Kalit so'zlar:** tilshunoslik, pretsedent otlar, ingliz tili, o'zbek tili, sintaksis, semantika, diskurs tahlili, kognitiv ishlov berish, olmoshlar, ot so'z birikmalari, uyushma, muloqot, oldindan, olmosh integratsiyasi, qiyosiy tahlil.*

**СРАВНИТЕЛЬНЫЙ ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ПРЕЦЕДЕНТНЫХ
ИМЕН В АНГЛИЙСКОМ И УЗБЕКСКОМ ЯЗЫКАХ**

***Аннотация.** Языки являются отражением культуры, истории и традиций общества. У каждого языка есть свои особенности и правила, и их изучение может помочь вам лучше понять общество. Одной из таких особенностей языков является использование прецедентных существительных. Прецедентные существительные - это существительные, которые ранее использовались и снова упоминались в тексте, речи или разговоре. Они важны для понимания структуры и использования языка. Эта статья посвящена изучению прецедентных существительных в английском и узбекском языках, их применению и значению.*

***Ключевые слова:** лингвистика, прецедентные существительные, английский, узбекский, синтаксис, семантика, анализ дискурса, когнитивная обработка, местоимения, коннотации существительных, ассоциация, общение, предлог, интеграция местоимений, сравнительный анализ.*

**COMPARATIVE ANALYSIS OF LINGUISTIC AND CULTURAL STUDY OF PRECEDENT
NOUNS IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES**

***Abstract.** Languages are the reflection of the culture, history, and traditions of a community. Each language has its unique features and rules, and exploring them helps to understand the community in a better way. One such feature of the languages is the use of precedent nouns. Precedent nouns are the nouns that have been used previously in a text, discourse, or conversation, and are referred to again. They are significant in understanding the structure and usage of a language. This article aims to study precedent nouns in English and Uzbek languages, their usage, and their significance.*

***Keywords:** linguistics, precedent nouns, english language, uzbek language, syntax, semantics, discourse analysis, cognitive processing, pronouns, noun phrases, cohesion, communication, antecedent, pronoun integration, comparative analysis.*

***Kirish.** Pretsedent otlarning tildagi ta'rifi va ahamiyati. Pretsedent otlar, tilshunoslik nuqtayi nazaridan, muayyan hodisalar, belgilar yoki tushunchalar bilan bog'liqligi tufayli madaniy, tarixiy yoki adabiy ahamiyatga ega bo'lgan otlarni anglatadi. Ushbu otlar ko'pincha jamiyatda umumiy tushuncha yoki mos yozuvlar nuqtasini keltirib chiqaradi va tildan foydalanishga ma'no qatlamlarini qo'shadi.*

Pretsedent otlar madaniy va tarixiy kontekstlarning lingvistik suratlarini taqdim etib, ijtimoiy qadriyatlar, e'tiqodlar va tajribalar haqida tushuncha beradi. "Waterloo" yoki "Sherlok Xolms" kabi misollar boy madaniy ma'nolarni o'z ichiga oladi. Semantik boyitish: Ular murakkab fikr yoki tuyg'ularni bir so'z ichiga qamrab olgan holda tilning semantik boyligiga hissa qo'shadi. Masalan, "Oruellian" Jorj Oruell asarlaridan olingan distopik kuzatuv holatini ifodalaydi [1]. Adabiy ishora: Mualliflar ko'pincha oldingi adabiy asarlarga ishora qilish uchun pretsedent otlardan foydalanadilar va o'qish tajribasini boyitadigan matnlararo aloqalarni yaratadilar. Bu havola qilingan material bilan tanish bo'lgan o'quvchilar uchun ma'no chuqurligi va qatlamlarini qo'shadi. Shared Knowledge Base: Pretsedent otlar til hamjamiyatida umumiy

ma'lumotlar bazasining qurilish bloklari bo'lib xizmat qiladi va umumiy madaniy ma'lumotnomalardan foydalanish orqali samarali muloqotni osonlashtiradi.

Evolutsiya va moslashish: Vaqt o'tishi bilan pretsedent otlarning ma'nosi va qo'llanilishi jamiyatdagi o'zgarishlarni aks ettiruvchi rivojlanishi mumkin. Bu dinamik tabiat tilga tarixiy aloqalarni saqlab qolgan holda o'zgaruvchan madaniy landshaftlarga moslashish imkonini beradi.

Xulosa qilib aytganda, pretsedent otlar madaniy, tarixiy va adabiy ahamiyatga ega bo'lgan lingvistik tomirlar vazifasini bajarib, tilda muhim rol o'ynaydi. Ular o'tmish va hozirgi davr o'rtasida ko'prik bo'lib xizmat qiladi, muloqotni boyitadi va til hamjamiyatini jamoaviy tushunishga hissa qo'sha

- Ingliz adabiyotida pretsedent otlarning tarixiy evolyutsiyasi haqida qisqacha ma'lumot. Ingliz adabiyotidagi pretsedent otlarning tarixiy evolyutsiyasi:

1. Ilk adabiy davrlar (eski ingliz tilidan o'rtacha inglizchagacha):

- Cheklangan pretsedent otlar; til birinchi navbatda asosiy tushunchalarni yetkazishga qaratilgan.

- "Beovulf" kabi erta epik she'rlarda arxetip bo'lgan belgilar nomlari mavjud bo'lib, kelajakdagi pretsedent otlar uchun zamin yaratgan.

2. Uyg'onish va Yelizavetta davri:

- Shekspir asarlari "Makbet" va "Romeo" kabi ko'plab pretsedent otlarni kiritdi va madaniy yodgorliklarga aylandi.

- Davr keyingi davrlarga ta'sir ko'rsatgan adabiy arxetiplarning shakllanishini ko'rsatdi.

3. 17—19-asrlar (neoklassitsizmdan romantizmga):

- Ma'rifat davri intellektual va falsafiy tushunchalarni aks ettiruvchi pretsedent otlarga hissa qo'shdi.

- Romantik oqim adabiyotga individuallik va tabiatni ta'kidlab, emotsional yuklangan pretsedent otlar bilan singdirildi.

4. Viktoriya davri - 20-asr boshlari:

- Sanoat inqilobi va ijtimoiy o'zgarishlar ijtimoiy sharoitlarni tavsiflash uchun "Dikkensian" kabi pretsedent otlarning yaratilishiga olib keldi.

- Seriyali adabiyotning o'sishi mashhur pretsedent otlarning tarqalishiga yordam berdi.

5. Zamonaviy va zamonaviy adabiyot:

- 20-asr adabiy oqimlari, masalan, modernizm, an'anaviy me'yorlarga qarshi chiqqan holda, oldingi otlarning innovatsion qo'llanilishini kiritdi.

- Globallashuv va texnologik taraqqiyot o'zgaruvchan dunyoni aks ettiruvchi yangi pretsedent otlarning kiritilishiga ta'sir qildi.

6. Postmodernizmdan hozirgi kungacha:

- Postmodern adabiyot an'anaviy hikoya shakllarini dekonstruksiya qilib, istehzoli yoki o'z-o'ziga havola qiluvchi pretsedent otlarning yaratilishiga ta'sir ko'rsatdi.

- Madaniy xilma-xillikning kuchayishi adabiy manzarani aks ettiruvchi pretsedent otlarning keng doirasiga olib keldi.

Ushbu davrlar davomida pretsedent otlar ijtimoiy, madaniy va adabiy o'zgarishlarga javoban rivojlandi. Ular nafaqat aniq asarlarning mohiyatini qamrab oladi, balki ingliz tilining dinamik tabiatiga hissa qo'shadi, o'tmish va hozirgi adabiy landshaftlarni birlashtirgan lingvistik gobelenni shakllantiradi.

Adabiyot manbalari haqida umumiy ma'lumot: Pretsedent otlarga oid oldingi tadqiqotlar turli qirralarini o'rganib, ularning til, madaniy va adabiy ahamiyatini yoritib berdi. Mavjud tadqiqotlardan ba'zi asosiy mavzular:

Lingvistik tahlil:

- Olimlar pretsedent otlarning lisoniy xususiyatlarini o'rganib, ularning gap tarkibidagi sintaktik va semantik rollarini tahlil qildilar.

- Tadqiqotlar ko'pincha bu otlar tildan foydalanishning umumiy uyg'unligi va uyg'unligiga qanday hissa qo'shishini o'rganadi.

2. Madaniy semiotika:

- Tadqiqotlar pretsedent otlarning madaniy semiotikasini o'rganib chiqdi, ular qanday qilib ijtimoiy qadriyatlar, me'yorlar va tarixiy voqealarni aks ettiruvchi ramz sifatida xizmat qilishini o'rgandi.

- Madaniy semiotik tahlillar ko'pincha pretsedent otlarni kengroq madaniy hikoyalar va umumiy bilimlar bilan bog'laydi.

3. Adabiy tanqid:

- Adabiyotshunos olimlar adabiyotda pretsedent otlarning qo'llanilishini o'rganib, ularning hikoya qurish, xarakter rivojlanishi va mavzuiy izlanishdagi rolini o'rgandilar.

- Ba'zi tadqiqotlar mualliflar o'quvchilarni jalb qilish va matnlararo aloqalarni yaratish uchun ushbu otlarni qanday qo'llashiga e'tibor qaratadi.

4. Daxronik tadqiqotlar:

- Diaxronik tahlillar muayyan pretsedent otlarning tarixiy evolyutsiyasini kuzatdi, vaqt o'tishi bilan ularning qo'llanilishi, ma'nosi va madaniy ma'nolaridagi o'zgarishlarni o'rgandi.

- Bunday tadqiqotlar turli davrlardagi til va madaniy siljishlar haqida tushuncha beradi.

5. Qiyosiy tadqiqotlar:

- Qiyosiy tadqiqotlar turli tillar va adabiy an'analarda pretsedent otlarning qo'llanilishini o'rganib, ularning til va madaniy ta'siridagi o'xshashlik va farqlarni ko'rsatib berdi.

- Ushbu tadqiqotlar pretsedent otlarning turli lingvistik kontekstlarda qanday ishlashini kengroq tushunishga yordam beradi.

6. Pragmatik yondashuvlar:

- Pragmatik tadqiqotlar ma'ruzachilar va yozuvchilar kommunikativ maqsadlarga erishish uchun nutqda pretsedent otlarni qanday ishlatishlarini o'rganadilar.

- Bu yondashuvlar ko'pincha aniq kontekstdagi pretsedent otlarning pragmatik funksiyalarini ko'rib chiqadi.

Ushbu oldingi tadqiqotlarga asoslanib, hozirgi tadqiqotlar pretsedent otlar haqidagi tushunchamizni chuqurlashtirishda davom etishi mumkin, paydo bo'lgan til tendensiyalari, madaniy o'zgarishlar va rivojlanayotgan adabiy amaliyotlarga murojaat qilgan.

Pretsedent otlar matnda, nutqda yoki suhbatda ilgari qo'llanilgan va yana murojaat qilingan otlardir. Ular anafolik otlar yoki anafora sifatida ham tanilgan. "Anafora" atamasi yunon tilidan olingan bo'lib, bu yerda "ana" "yana" degan ma'noni anglatadi va "fora" "ko'tarish" degan ma'noni anglatadi [9]. Pretsedent otlar tilning tuzilishi va ishlatilishini tushunishda muhim ahamiyatga ega. Ular matn yoki nutqda uyg'unlik va uyg'unlikni yaratish uchun ishlatiladi. Uyushma matndagi elementlar orasidagi grammatik va leksik munosabatlarni bildirsa, izchillik esa matnning umumiy ma'nosi va ma'nosini bildiradi. Pretsedent otlar ingliz va o'zbek tillarida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Pretsedent otlar so'zma-so'z ma'nosidan tashqari boy madaniy va tarixiy birlashmalarga ega bo'lgan tushunchalar yoki shaxslarni anglatadi. Ushbu otlar tilga kiritilgan madaniy qadriyatlar, e'tiqodlar va ramzlarni tushunish uchun zarurdir va shu bilan samarali muloqotga va madaniyatlararo chuqurroq tushunishga hissa qo'shadi. Ingliz va o'zbek tillaridagi pretsedent otlar o'ziga xos semantik birliklar bo'lib, madaniy va tarixiy murojaatlarga ega. Ingliz tilida bu otlarni ikki toifaga bo'lish mumkin:

1) To'g'ri pretsedent otlar: Bu otlar muhim madaniy yoki tarixiy ahamiyatga ega bo'lgan muayyan shaxs, joy yoki hodisaga ishora qiladi. Misol uchun, Shekspir, Magna Karta yoki King Artur barcha to'g'ri pretsedent otlardir.

2) Umumiy pretsedent otlar: Bu otlar madaniy yoki tarixiy tushunchalarga ishora qiladi va umumiyroq ishlatiladi. Masalan, Amerika orzusi, Britaniyaning qattiq yuqori labi yoki fransuz oshxonasi umumiy pretsedent otlardir.

O'zbek tilida oldingi otlar ikki turga bo'linadi:

1) An'anaviy pretsedent otlar: Bu otlar o'zbek to'yi yoki o'zbek xalq og'zaki ijodi kabi madaniy-tarixiy an'analarni bildiradi.

2) Arxaik pretsedent otlar: Bu otlar Chingizxon yoki Buyuk Temur kabi tarixiy voqea va shaxslarni bildiradi.

Pretsedent otlar, shuningdek, anafolik otlar sifatida ham tanilgan, ilgari aytib o'tilgan ot yoki iboraga murojaat qiladigan otning bir turi. Yuqorida aytib o'tilgan ot yoki ibora oldingi deb ataladi. Pretsedent otlar nutq va yozishda takrorlanishni oldini olish, tilni yanada samarali va ta'sirli qilish uchun ishlatilishi mumkin. Pretsedent otlarni ikkita keng toifaga bo'lish mumkin: olmoshlar va ot so'z birikmalari. Olmoshlar ilgari aytilgan ot yoki boshqa so'z yordamida iboraga ishora qiluvchi pretsedent otning bir turi. Misol uchun, "u" jumlada "Jon" ga murojaat qilishi mumkin, "Jon do'konga bordi va u bir oz sut sotib oldi". Ot so'z turkumlari - ilgari aytilgan ot yoki iborani takrorlaydigan oldingi otning bir turi. Misol uchun, "Mushuk" jumlasida "Qora mushuk" ga murojaat qilishi mumkin, "Qora mushuk derazaga o'tirdi va mushuk baland ovoz bilan miyovladi".

Ingliz tilidagi pretsedent otlarning lingvistik tadqiqi

Ingliz tilidagi pretsedent otlarni o'rganish butun dunyo bo'ylab tilshunoslar va tadqiqotchilarda katta qiziqish uyg'otdi. Ingliz tilida turli xil pretsedent otlar mavjud va ular nutq va yozishda keng qo'llaniladi. Ingliz tilida pretsedent otlarning qo'llanilishi turli nuqtai nazardan keng o'rganilgan.

Ingliz tilidagi pretsedent otlar sintaksisi

Ingliz tilidagi pretsedent otlarning sintaksisi ko'plab tadqiqotlar mavzusi bo'ldi. An'anaviy grammatikaga ko'ra olmosh predmet, obyekt yoki egalik olmoshi sifatida ishlatilishi mumkin. Masalan, "Jon do'konga ketdi va u sut sotib oldi" jumlasida "u" mavzu olmoshi. Bundan farqli ravishda, "Maryam unga

kitobni berdi" jumlasida "u" obyekt olmoshidir. An'anaviy grammatikadan tashqari, ingliz tilida pretsedent otlarning qo'llanilishi ham generativ grammatika nuqtai nazaridan o'rganilgan. Generativ grammatika - sintaksisni o'rganishga nazariy yondashuv bo'lib, u qoidalar to'plamidan qanday qilib jumalarni yaratish mumkinligini tushuntirishga qaratilgan. Generativ grammatikaga ko'ra, ingliz tilidagi pretsedent otlar oldingi va olmosh o'rtasidagi munosabatni aniqlaydigan qoidalar to'plami yordamida yaratilishi mumkin. Masalan, "Jon do'konga bordi va u sut sotib oldi" jumlasini quyidagi qoida yordamida yaratish mumkin:

S → NP1 VP1. NP1 → Jon. VP1 → V NP2. NP2 → u. [10]

Ingliz tilidagi pretsedent otlarning semantikasi

Ingliz tilidagi pretsedent otlarning semantikasini o'rganishda asosiy e'tibor oldingi va olmosh ma'nosiga qaratilgan. Oldingi ma'no gapdagi olmoshning talqiniga ta'sir qilishi mumkin. Masalan, "Jon do'konga ketdi va u sut sotib oldi" jumlasida "u" olmoshi "Jon" ga ishora qiladi. Biroq "Doktor bemorga tez orada bo'shatishini aytdi" jumlasida "u" olmoshi "bemor"ni bildiradi. Ingliz tilida oldingi otlarning ma'nosidan tashqari, kognitiv nuqtai nazardan ham o'rganilgan. Kognitiv lingvistikaga ko'ra, ingliz tilida pretsedent otlarning qo'llanilishi so'zlovchilar va tinglovchilarning tilni qayta ishlash usuli bilan bog'liq. Pretsedent otlarni qayta ishlash oldingi gapga kirishni va uni olmosh bilan birlashtirib, izchil gap hosil qilishni o'z ichiga oladi. Shuning uchun pretsedent otlardan foydalanish so'zlovchi va tinglovchining kognitiv qobiliyatlarini aks ettirishi mumkin.

Ingliz tilidagi pretsedent otlarning nutq tahlili

Diskurs tahlili - tilni o'rganishga yondashuv bo'lib, u muloqotda tilning konteksti va tashkil etilishiga qaratilgan. Ingliz tilidagi pretsedent otlarni diskurs tahlili nuqtai nazaridan o'rganish ular nutqni tashkil etishga qanday hissa qo'shishini o'rganib chiqdi. Pretsedent otlar avval eslatib o'tilgan shaxslarga murojaat qilib, matnda uyg'unlikni yaratish uchun ishlatilishi mumkin. Ular, shuningdek, keyinchalik ularga murojaat qilish uchun olmosh yordamida matnga yangi ob'ektlarni kiritish uchun ishlatilishi mumkin.

O'zbek tilidagi pretsedent otlarning lingvistik tadqiqi:

O'zbek tilidagi pretsedent otlarni o'rganish nisbatan yangi bo'lib, ingliz tiliga nisbatan kamroq e'tiborga olingan. Biroq o'zbek tilidagi pretsedent otlarni o'rganish katta ahamiyatga ega, chunki bu til dunyo bo'ylab 30 milliondan ortiq kishi so'zlashadigan turkiy tildir. O'zbek tilidagi pretsedent otlarni o'rganishda asosiy e'tibor sintaksis, semantika va nutq tahliliga qaratilgan.

O'zbek tilidagi pretsedent otlar sintaksisi:

O'zbek tilidagi pretsedent otlar sintaksisi an'anaviy grammatika nuqtayi nazaridan o'rganilgan. O'zbek tilida predmet, predmet va egalik olmoshlari vazifasida qo'llanadigan olmoshlar juda ko'p. Masalan, «Men o'qigan kitobni ko'rdim, unda nima borligini tushundim» jumlasida «unda» «kitobni»ga qayta ishlovchi predmet olmoshidir. O'zbek tilidagi oldingi otlar sintaksisi ingliz tiliga nisbatan o'xshash.

O'zbek tilidagi pretsedent otlarning semantikasi;

O'zbek tilidagi oldingi otlarning semantikasini o'rganishda asosiy e'tibor oldingi va olmosh ma'nosiga qaratilgan. Oldingi ma'no gapdagi olmoshning talqiniga ta'sir qilishi mumkin. Masalan, «Men kitobni ko'rdim, unda nima borligini tushundim» jumlasida «unda» «kitobni» nazarda tutadi. Biroq, "O'qituvchilar darsni qiziqarli harakat qiladilar, bularni ko'rgan talaba ham qiziqadi" jumlasida "bularni" "o'qituvchilar" ga ishora qiladi.

Xulosa. Asosiy natijalarning qisqacha mazmuni: Pretsedent otlar ingliz adabiyoti tarkibidagi madaniy qadriyatlar, tarixiy voqealar va ijtimoiy normalarni qamrab oluvchi til belgilari bo'lib xizmat qiladi. Pretsedent otlarning evolyutsiyasi turli tarixiy davrlardagi til ifodasi, madaniy paradigmalari va adabiy innovatsiyalardagi o'zgarishlarni aks ettiradi. Pretsedent otlarning sub'ektiv tabiati turli talqinlarga olib keladi, ularning nozik ma'nolari va madaniy oqibatlarini haqida bahs-munozaralarni keltirib chiqaradi. Madaniy o'zlashtirish, haddan tashqari foydalanish va siyosiy vositalashtirish kabi masalalar adabiyotda pretsedent otlarning mas'uliyatli ishlatilishi atrofidagi munozaralarga yordam beradi. Pretsedent otlar intertekstuallikda muhim rol o'ynaydi, adabiy asarlarni vaqt oralig'ida bog'laydi, ayni paytda o'ziga xoslik va ijodiy ifoda haqida savollar tug'diradi.

Davom etayotgan dolzarblik: Ingliz adabiyotida pretsedent otlarni o'rganish quyidagi sabablarga ko'ra dolzarb bo'lib qolmoqda: Ular muayyan davrlar, hodisalar va ijtimoiy qadriyatlarining mohiyatini o'zida mujassam etgan til osori-atiqalari vazifasini bajarib, madaniy merosni saqlaydi. Pretsedent otlar individual va jamoaviy o'ziga xosliklarni yaratishga hissa qo'shib, til bizning o'zimiz va jamiyat haqidagi tushunchamizni qanday shakllantirishini aks ettiradi. Pretsedent otlarni o'rganish jamiyat va madaniy o'zgarishlarga javoban adabiy innovatsiya, intertekstuallik va tilning dinamik evolyutsiyasi haqida munozaralar olib boradi. Pretsedent otlardan foydalanishni tushunish muloqotni kuchaytiradi, nozik iboralar va madaniy murojaatlarni osonlashtiradigan umumiy lug'atni ta'minlaydi. Pretsedent otlarning davom etayotgan

izlanishlari jamiyatning rivojlanayotgan dinamikasini aks ettiruvchi ko'zgu bo'lib xizmat qiladi, madaniy o'zgarishlar, siyosiy iqlim va o'zgaruvchan istiqbollar haqida tushuncha beradi.

Ingliz adabiyotida pretsedent otlarni o'rganish shunchaki akademik izlanish emas, balki inson tajribasining madaniy gobeleniga murakkab tarzda to'qilgan tirik mavjudot sifatida tilni dinamik tadqiq qilishdir. Bu tarix davomida va bugungi kungacha til, madaniyat va adabiyot o'rtasidagi boy o'zaro bog'liqlikni tushunish uchun dolzarb va tushunarli yo'l bo'lib qolmoqda. Ingliz va o'zbek tillaridagi pretsedent otlarning lingvistik-madaniy tadqiqi tilning madaniy o'ziga xoslikni qanday aks ettirishi va shakllantirilishini qiziqarli o'rganish imkonini beradi. Pretsedent otlar obyektivi orqali biz til va madaniyatning o'zaro bog'liqligini kashf qilamiz, ularning har biri jamiyatning mohiyatini belgilaydigan murakkab raqsdan bir-biriga ta'sir qiladi va aks ettiradi.

ADABIYOTLAR:

1. Ruzikulovna, A.D. (2020). *Linguocultural and linguopoetic study of the precedent names in Uzbek language. ANGLISTICUM. Journal of the Association-Institute for English Language and American Studies*, 9(9), 45-54.
2. Saydaliyeva, M.B. K. (2021). *Use of precedent names in Uzbek art journalism. ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 11(10), 1658-1663.
3. Mirzatillayevich, R. S., & Zokirjonogli, A. N. (2021). *Precedent names in the artistic text as allusive names. ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 11(8), 46-52.
4. Tayirovna, A.S. (2023). *Linguocultural research of the concept "education" in english and uzbek languages. European International Journal of Pedagogics*, 3(03), 11-15.
5. Суперанская А.В. *Общая теория имени собственного*. - М.: Наука, 1973. -35 с.
6. Скребнев Ю.М. *Основы стилистики английского языка. Учебник для ин-тов и фак. иностр. яз. -2-е изд., испр.* -М.: Астрель, 2003. -221 с.
7. Сепир Э. *Избранные труды по языкознанию и культурологии / Под ред. А.Е. Кибрик*. -М.: Прогресс, 1993. -223 с.
8. Саидов Ё., Шарипова Д. *Рамзнинг лексик-семантик хусусиятлари // Бухоро давлат университети илмий ахбороти*. – Бухоро: БухДУ, 2020. -№ 1 (77). -Б. 102-105.
9. Саидов Ё., Умурова Х. *Лингвокультурологик тадқиқотлар методологияси // Наманган давлат университети илмий ахборотномаси*. –Наманган: 2020. –Б. 297-304.
10. Рихсиева Г. *Лингвопоэтик тадқиқ асослари бўйича мулоҳазалар // Ўзбек тили ва адабиёти*. –Т.: 2003. –Б. 84-86.